

ТЕМА 1: ЕТИКА ТА ПРОФЕСІЙНА ПОВЕДІНКА ПРАВООХОРОНЦЯ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ

План:

1. Виникнення деонтології як науки: історичні передумови та розвиток.
2. Становлення професійної етики в історії правоохоронної діяльності.
3. Зміст та структура навчальної дисципліни «Етика та професійна поведінка правоохоронця».
4. Основні методологічні підходи до вивчення ЕППП.
5. Принципи, норми та категорії професійної етики правоохоронців.
6. Етичний кодекс як нормативна основа професійної поведінки.
7. Професійні моральні якості (чесність, об'єктивність, відповідальність).
8. Особливості прийняття етичних рішень у ситуаціях морального вибору.
9. Види етичних конфліктів та механізми їх подолання.

Перелік ключових термінів і понять: деонтологія, професійна етика правоохоронців, юридична деонтологія, етичний кодекс, моральний вибір, професійний обов'язок, професійна честь, професійна гідність, етичний конфлікт, принципи професійної етики, моральні якості правоохоронця, конфлікт інтересів, етична компетентність, професійна відповідальність, етичні дилеми, професійна солідарність, професійний такт, етична саморефлексія, верховенство права, доброчесність.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке деонтологія та які її основні історичні етапи розвитку?
2. Які історичні передумови становлення професійної етики правоохоронців?
3. Які основні принципи професійної етики правоохоронців?
4. У чому полягає сутність та значення етичних кодексів у правоохоронній діяльності?
5. Які існують види етичних конфліктів у діяльності правоохоронців?

6. Які основні механізми подолання етичних конфліктів?
7. Які професійні моральні якості є найважливішими для правоохоронця?
8. Які етапи прийняття етичних рішень у ситуаціях морального вибору?
9. Як відбувалося становлення професійної етики в історії правоохоронної діяльності?
10. Які існують методологічні підходи до вивчення етики та професійної поведінки правоохоронця?
11. Що включає структура навчальної дисципліни «Етика та професійна поведінка правоохоронця»?
12. Які міжнародні стандарти етичної поведінки правоохоронців ви знаєте?
13. Як пов'язані між собою професійні моральні якості правоохоронця?
14. Які основні категорії професійної етики правоохоронців?
15. Що таке професійна деформація та як її уникнути?

Тести для самоконтролю:

1. Термін «деонтологія» ввів у науковий обіг:

- а) Іммануїл Кант
- б) Джеремі Бентам
- в) Аристотель
- г) Фома Аквінський

2. Які принципи вважаються основою сучасної поліцейської етики:

- а) Принципи Макіавеллі
- б) Принципи Піла
- в) Принципи Бекона
- г) Принципи Руссо

3. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку було прийнято:

- а) Радою Європи в 1979 році
- б) ООН в 1979 році

в) Міжнародною асоціацією начальників поліції в 1957 році

г) Європейським Союзом в 2001 році

4. До основних принципів професійної етики правоохоронців НЕ належить:

а) Принцип верховенства права

б) Принцип справедливості

в) Принцип підпорядкування наказам незалежно від їх змісту

г) Принцип гуманізму

5. Професійна етика правоохоронців – це:

а) Сукупність законів, що регулюють поведінку правоохоронців

б) Система моральних принципів, норм і категорій, що визначають належну професійну поведінку

в) Статути правоохоронних органів

г) Теорія покарання за неналежну поведінку

6. Конфлікт інтересів у діяльності правоохоронця – це:

а) Конфлікт між колегами щодо розподілу обов'язків

б) Суперечність між різними законодавчими нормами

в) Суперечність між особистими інтересами та професійними обов'язками

г) Конфлікт між різними правоохоронними органами

7. Європейський кодекс поліцейської етики було прийнято:

а) Радою Європи в 2001 році

б) ООН в 1979 році

в) Європейським парламентом в 1995 році

г) Міжнародною асоціацією поліції в 2005 році

8. До категорій професійної етики правоохоронців належить:

а) Професійний авторитаризм

б) Професійна гідність

в) Професійна вигода

г) Професійний аскетизм

9. Етичні дилеми в діяльності правоохоронця виникають через:

- а) Незнання законів
- б) Суперечності між різними моральними вимогами
- в) Відсутність чітких інструкцій
- г) Низький рівень заробітної плати

10. Деонтологічний підхід до вирішення етичних дилем передбачає:

- а) Оцінку дій за їх наслідками
- б) Оцінку дій з точки зору відповідності моральному обов'язку
- в) Оцінку дій з позиції того, як би вчинила добродісна людина
- г) Оцінку дій з точки зору особистої вигоди

11. Яка функція етичного кодексу правоохоронців спрямована на запобігання неетичній поведінці:

- а) Регулятивна
- б) Орієнтаційна
- в) Превентивна
- г) Репутаційна

12. Професійна честь правоохоронця – це:

- а) Визнання суспільної значущості професії та усвідомлення відповідальності за підтримання її гідності
- б) Відсутність корупційних проявів у діяльності
- в) Високий рівень заробітної плати
- г) Матеріальне забезпечення діяльності

13. Основною метою дисципліни «Етика та професійна поведінка правоохоронця» є:

- а) Формування системи знань про законодавчі основи діяльності правоохоронців
- б) Формування системи знань про моральні засади професійної діяльності правоохоронців
- в) Набуття навичок оперативно-розшукової діяльності
- г) Вивчення історії правоохоронних органів

14. До механізмів подолання етичних конфліктів НЕ належить:

- а) Діалог
- б) Медіація
- в) Адміністративне покарання
- г) Етичні комітети

15. Професійна деформація правоохоронця – це:

- а) Зміни у фізичному стані через професійну діяльність
- б) Зміни у професійній свідомості та поведінці, що не відповідають нормам етики
- в) Зміни у кар'єрному зростанні
- г) Зміни у правовому статусі

Практичні завдання:

1. Проаналізуйте «Правила етичної поведінки поліцейських» (Україна) та Європейський кодекс поліцейської етики (Рада Європи). Визначте спільні та відмінні риси у підходах до регулювання професійної етики правоохоронців.

2. Розробіть алгоритм прийняття етичного рішення у ситуації конфлікту між професійним обов'язком та особистими інтересами правоохоронця. Обґрунтуйте кожен етап.

3. Складіть перелік професійних моральних якостей, необхідних для сучасного правоохоронця. Розташуйте їх за ступенем важливості та обґрунтуйте своє рішення.

4. Змодельуйте ситуацію етичного конфлікту в діяльності правоохоронця та запропонуйте шляхи його вирішення з позицій різних етичних підходів (деонтологічного, консеквенціалістського, етики чеснот).

5. Проведіть порівняльний аналіз історичного розвитку професійної етики правоохоронців у різних країнах. Визначте спільні тенденції та національні особливості.

6. Розробіть програму тренінгу з розвитку етичної компетентності для працівників правоохоронних органів, включаючи теоретичні та практичні блоки.

7. Проаналізуйте вплив професійної деформації на етичну поведінку правоохоронців та запропонуйте систему заходів щодо її профілактики.

Теми доповідей для презентації на практичному занятті:

1. Історія становлення деонтології як науки про належну поведінку.
2. Принципи Роберта Піла та їх вплив на сучасну поліцейську етику.
3. Міжнародні стандарти етичної поведінки правоохоронців.
4. Професійні моральні якості правоохоронця та методи їх розвитку.
5. Етичні дилеми в діяльності правоохоронних органів.
6. Етичні аспекти застосування сили правоохоронцями.
7. Конфлікт інтересів у правоохоронній діяльності: механізми запобігання та подолання.
8. Етичні кодекси правоохоронних органів: порівняльний аналіз.
9. Професійна деформація правоохоронців: причини, прояви, профілактика.
10. Етика відносин у системі правоохоронних органів.
11. Формування довіри суспільства до правоохоронних органів: етичний аспект.
12. Етика спілкування правоохоронців із вразливими категоріями громадян.

Ситуативні задачі:

1. Поліцейський Петренко під час патрулювання виявив порушення правил дорожнього руху водієм автомобіля. Зупинивши транспортний засіб, він з'ясував, що за кермом знаходиться його давній друг. Друг нагадав про їхню дружбу та попросив «увійти в становище» і не складати протокол. Петренко опинився перед етичною дилемою: з одного боку, професійний обов'язок вимагає фіксації правопорушення, з іншого - дружні стосунки та очікування товариша.

Який тип етичного конфлікту представлений у даній ситуації? Які принципи професійної етики має врахувати поліцейський? Яке рішення буде найбільш етично обґрунтованим? Які можливі наслідки різних варіантів рішення?

2. Слідчий Іваненко проводить розслідування складної справи щодо розкрадання державних коштів. До нього звертається керівник із неформальною вказівкою «не надто заглиблюватись» у певні аспекти справи, оскільки вони можуть зачепити інтереси впливових осіб. Керівник натякає, що від цього залежить кар'єрне зростання Іваненка. При цьому формально керівник не дає незаконних наказів та не втручається в процесуальні дії.

Які етичні принципи порушуються в даній ситуації? Які можливі варіанти дій слідчого? Які механізми захисту професійної етики доречно застосувати? Які наслідки може мати кожен варіант рішення?

3. У відділі поліції склалася неформальна практика покривання незначних порушень з боку колег. Молодий поліцейський Сидоренко став свідком того, як його колега перевищив повноваження під час затримання підозрюваного, застосувавши надмірну силу. Інші колеги говорять, що «команда повинна триматись разом» і не варто «виносити сміття з хати». Сидоренко вагається, чи повідомляти про побачене керівництву.

Який конфлікт цінностей наявний у даній ситуації? Як співвідносяться у цьому випадку професійна солідарність та професійний обов'язок? Які етичні наслідки різних варіантів рішення? Який механізм прийняття етичного рішення має застосувати поліцейський?

4. Слідча Коваленко отримала інформацію від негласного джерела щодо місця переховування підозрюваного у тяжкому злочині. Джерело надало цю інформацію під умовою абсолютної конфіденційності, оскільки побоюється за своє життя. Однак для проведення затримання за процедурою необхідно розкрити джерело інформації. Без затримання підозрюваний може здійснити новий тяжкий злочин.

Яка етична дилема постає перед слідчою? Які цінності та принципи вступають у конфлікт? Які можливі етично обґрунтовані шляхи вирішення ситуації? Які фактори слід врахувати при прийнятті рішення?

5. Прокурор Марченко виявив, що в матеріалах кримінального провадження, переданого до суду, є серйозні процесуальні порушення, допущені слідчим. Визнання цих порушень призведе до закриття справи та уникнення відповідальності особою, яка, за переконанням прокурора та за наявними доказами, вчинила тяжкий злочин. Ігнорування порушень дозволить продовжити кримінальне переслідування.

У чому полягає етичний конфлікт у даній ситуації? Які принципи професійної етики прокурора стосуються цієї ситуації? Яке рішення відповідатиме принципу верховенства права? Як можна мінімізувати негативні наслідки етично правильного рішення?